

mas lēmumam. Ja viņi nepadodas, tas pierāda, ka viņi negrib iet ar mums kopā visos jautājumos. Tas nav pareizi! Kungī, varbūt jūs neapzināties, kā to var tulkot, bet es šādu tulkojumu varētu dot.

Tālāk teica, ka ziņojumu nevarot noklausīties tāpēc, ka parlamentārās izmeklēšanas komisija izmeklēšanu vēl nav nobeigusi. Komisijas locekļi var celt priekšā Augstajam namam savu ziņojumu katrā acumirkli. Ja komisija būtu noskaidrojusi, ka kāds ir izdarījis kādu slepkavību, vai jūs domājat, ka viņai būtu jāgaida līdz nākošam novembrim vai decembrim un tikai tad jāceļ priekšā tā lieta? Es domāju, ka viņa to var katrā laikā. To es minu tikai piemēram. Bet es domāju, ka daudzi no mums domā, ka te ir nodevības lieta. Varbūt, mēs maldāmies, bet es negribu, ka līdz nākošai Saeimai paliek aizdomas uz Latvijas pilsoņiem; tāpēc es prasu — man ir tiesības prasīt, šīs tiesības jūs neviens nedrīkstat man atņemt —, skaidrību šai lietā. Ja te viens otrs grib pretoties — kā mēs te dzirdējam — komisijas vienbalsīgiem lēmumiem, tad, man šķiet, te ož pēc korrupcijas un citām nepatīkamām lietām, vai arī te ir notikusi kāda tirgošanās?

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Debates izbeigtas. — Nobalsošanā nāc deputāta Ivbuļa u. c. iesniegtais priekšlikums —

pēc 6. dienas kārtības punkta šīs dienas Saeimas plēnārsēdī un IX sesiju slēgt.

Tie paši deputāti liek priekšā —

Priekšlikumu sēdī un IX sesiju slēgt nobalsot aizklāti.

(*F. Cielens* no vietas: «Kas parakstījuši.») Tie paši deputāti un bez tam vēl deputāti V. Firkss, A. Pastors, A. Alberings un E. Grantskalns. (*G. Reinharde* no vietas: «Tā tad tirgošanās tomēr ir! To es uzsveru!») Deputāta Ivbuļa u. c. iesniegto priekšlikumu nobalsosim aizklāti. Lūdzu izdalīt zīmītes! Balsošanas kārtība būs šāda: tie, kas balso par deputāta Ivbuļa u. c. iesniegto priekšlikumu, lai atstāj uz zīmītem «par»; kas balso pret, lai atstāj «pret»; kas atturas, lai atstāj «atturas». Baltās zīmītes atzīs par nederīgām. — Vai visi deputāti saņēmuši zīmītes? Vai visi deputāti izpildījuši zīmītes? Lūdzu salasīt zīmītes! Jaunas zīmītes neviens nepieprasa. Iebildumu nav. Lūdzu saskaitīt zīmītes! — Balsošanas rezultāts: par deputāta Ivbuļa u. c. iesniegto priekšlikumu nodota 41 balss, pret to nodotas 44 balsis, atturējies 1, 2 zīmītes nodotas nederīgas. Deputāta Ivbuļa u. c. iesniegtais priekšlikums noraidīts.

7. dienas kārtības punkts — parlamentārās izmeklēšanas komisijas M. Hausmaņa lietā atzinums. Referents J. Celms. Vārds referentam.

Referents **J. Celms**: Augstais nams! Pagājušā — 1930. gada 31. jūlijā valdība Latvijas republikas satversmes 81. panta kārtībā bija izdevusi likumu par maizes labības tirgus regulēšanu. Viens pants šinī likumā starp citu nosaka, ka Latvijā rudzus, kviešus un šo labību pārstrādājumus ir tiesība ievest tikai tām iestādēm resp. personām, kas ir iepirkušas no valdības iepirktiem rudziem un kviešiem zināmu daudzumu; turpretim šī gada 10. janvārī «Valdības Vēstnesī» Nr. 7 parādījās rīkojums Nr. 9, kurā bija parakstījis toreizējais finanču viceministrs, ar ko bija atļauts kaut kādam Hausmanim transitēt no ārzemēm rudzus un dažādu šķirņu rudzu miltus 15.000 tonnu apmērā malšanai un sajaukšanai dažādās Latvijas dzirnavās. Tā kā šis rīkojums, acimredzot, runāja pretim labības tirgus

rēgulēšanas likumam, par šo jautājumu savā laikā Augstā namā ienāca interpellācija valdībai, un Saeima ievēlēja parlamentārās izmeklēšanas komisiju, kurai uzdeva noskaidrot apstākļus sakarā ar šo jautājumu. Parlamentārās izmeklēšanas komisija savu darbu ir veikusi, un tā kā pirms komisijas stāšanās pie darba rīkojums Nr. 9 jau bija atcelts kā nelikumīgs pašā parakstīšanas momentā, komisijai atlika tikai konstatēt to gaitu un tos apstākļus, kādos šis rīkojums ir radies. Saskaņā ar Saeimas uzdevumu, komisijai vispirms bija jānoskaidro, kas ir veicinājis šī rīkojuma parādīšanos, tā izstrādāšanu un publicēšanu. Par to ir runa parlamentārās izmeklēšanas komisijas atzinuma A punktā, kur teikts, ka rīkojumu nav vienkārši parakstījis muitas departamenta direktors vai citi atbildīgie ierēdņi. Tā kā šis rīkojums, varbūt zināmā mērā tangē maizes labības tirgus regulēšanas likumu, muitas departamenta direktors griezies pie zemkopības ministra ar lūgumu dot atsauksmi. Zemkopības ministrs atzinis, ka šis rīkojums nebūt nerunā pretim maizes labības tirgus regulēšanas likumam, un uzrakstījis, ka viņš piekrit tam. Tādā kārtā ir radies šis rīkojums.

Komisijai nācās noskaidrot, kas ir šī persona, kurai ar rīkojumu piešķirtas šādas pilnvaras. Izrādījās, ka neviens valdības pārstāvis nevarēja mums pateikt, kas par personu ir šis Hausmanis. Komisijai izdevās tikai ar policijas palīdzību noskaidrot, ka Hausmanis ir ārzemju, proti — Lietuvas pavalstnieks. Visā šī rīkojuma tapšanas stadijā nācās redzēt, kāda kārtība valda Finanču ministrijā un Zemkopības resorā, jo savā darbībā komisijai nācās sadurties galvenām kārtām ar šiem diviem resoriem. Komisija noskaidroja, ka šo resoru starpā valda vislielākais chaoss, vislielākā nezināšana un paviršība. Viens kontrahents, Latvijas valsts, šī rīkojuma sastādīšanā un izdošanā ir bijis ārkārtīgi paviršs, kamēr otrs kontrahents — Hausmanis ir bijis ārkārtīgi uzmanīgs. Pirms šī rīkojuma parakstīšanas Hausmanis, kā viņš to izteica savā liecībā, izdarījis, 70 dažādu miltu analīzes. Protams, ne tāpēc, lai izpētītu šo miltu atomisko būtību, bet lai izpētītu dažādo miltu jaukumus, kurus varētu ar Universitātes palīdzību uzdot par tīriem rudzu miltiem. 34 analīzes viņš uzdevis izdarīt Latvijas universitātes laboratorijai. Acimredzot šis kontrahents šai lietai piegājis ļoti uzmanīgi, kamēr Latvijas valsts ir bijusi ārkārtīgi pavirša, tik pavirša, ka pašam ministram beidzot rīkojums bija jāatceļ kā nelikumīgs jau pašā tapšanas momentā. Vēlā laikā dēļ negribu Augsto namu apgrūtināt plašākiem izvēlumiem no nopratināšanas un izziņas dokumentiem, bet raksturīga ir šī paša kontrahenta Hausmaņa izturēšanās komisijā. Kad komisija aizrāda, ka rīkojums bijis ļoti paviršs un nepilnīgs, Hausmanis vienkārši atbild: «Es jums nedevu to projektu, bet jūs man to devāt, un jūs varējāt rakstīt, kādu gribat.» Tālāk viņš saka: «Pēc projekta apstiprināšanas, kad es saņemu graudus, es varu darīt, ko tik vien gribu. Man ir tiesības rīkoties pēc saviem ieskatiem. Man nav jāprasa jums, kas man jādara. Es varu darīt visu, ko gribu. Man tikai jāreķinās ar jūsu kontroli.» Šī Hausmaņa liecība ir diezgan raksturīga. Noskaidrojot lietu, izrādās, ka tiešām visa projekta jeb pareizāk — rīkojuma teksta smaguma punkts dibinās uz kādu piezīmi. Šinī piezīmē ir runa par tīriem rudzu miltiem. Turpretim, kas ir tīrie rudzu milti, kas jāsaprot ar vārdiem «tīrie rudzu milti», to komisijai nevarēja paskaidrot ne dažādie eksperti, ne iestāžu atbildīgie darbinieki, ne arī Latvijas univer-

sitātes laboratorijas pārstāvji. Kas projektā domāts ar «tīriem rudzu miltiem»? — Var sajaukt šiemtiem dažādu šķiru rudzu miltus, tikai nedrīkst būt nezāles un citu labību piemaisījumi — jābūt miltiem no tīriem rudziem. Tie var būt viszemākās kvalitātes, tomēr tos atzīs par tīriem rudzu miltiem. Taisni šis punkts ir devis Hausmanim iespēju no šī rikojuma gūt lielu materiālu labumu. Pats Hausmanis savā liecībā saka, ka viņa firma aprēķinājusi, ka šī operācijā viņa var pelnīt 6 dollārus tonnā jeb uz 15.000 tonnām — 90.000 dollāru jeb apmēram 470.000 latu. Tā būtu firmas minimālā skaidrā peļņa pēc viņas pašas aprēķina. Turpretim, komisijas izsauktais eksperts Gabe apliecināja, ka uz šī rikojuma pamata iespējams desmitim dažādu manipulāciju, desmitim dažādu maisījumu, kas Universitātes laboratorijai būtu jāatzīst par tīriem rudzu miltiem. Par šiem miltiem Hausmanis varētu gūt peļņu 7—9 santimus par kilogramu, t. i. 70.000—90.000 latu par tonnu jeb par 15.000 tonnām — vairāk par miljonu latu.

Rodas jautājums, ko Latvijas valsts varēja no tā pelnīt? Pēc ekspertu atzinumiem Latvijas valstij varēja celties tikai zaudējumi. Saskaņā ar eksperta Gabes minētiem piemēriem Hausmanis varēja nodot muitā viszemākās kvalitātes miltus un pret katriem 97 kilogramiem nodoto miltu saņemt pretim 100 kilogramu ārzemju rudzu. Šos rudzus varētu samalt šeit Latvijā, piejaukt tiem zemākās šķiras miltus, klijas un dunsti — viņš nevarētu nodot tikai tīras klijas un tīru dunsti, bet piejaukt klijas un dunsti varētu — tā tad viņš varētu nodot viszemākās kvalitātes miltus un saņemt pretim labākos, dārgākos ārzemju rudzus. Eksperts Gabe atzina, ka tādā veidā Hausmanis varēja pat vairāk neinteresēties, kā ir ar miltiem, ko viņš nodevis muitai. Viņu varēja interesēt tikai tas, cik miltu viņš varētu atstāt Latvijā. Lietpratēji komisijā apgalvoja, ka dzirnavnieki no Hausmana labprāt būtu ņēmuši pretim labos ārzemju rudzu miltus un labprāt nepirktu neviena kilograma valdības rudzu. Kamēr Latvijā būtu norisinājusies šī Hausmana manipulācija, valdības nopirktā maizes labība stāvētu neaizskārtā. Tā tad Hausmanis būtu konkurents valdībai. Bez minētās peļņas, ko varētu iegūt, kā Hausmanis pats apliecina, no firmas, uz kuŗas pilnvaru pamata viņš šeit ir darbojies, viņam bijis rakstīts līgums, ka no tās var saņemt 15.000 dollāru jeb 78.000 latu neatmaksājama avansa. Kad mēs Hausmanim jautājām, kādām vajadzībām tas paredzēts, viņš atbildēja — iepriekšējo izdevumu segšanai. Acimredzot, Hausmanis uzskatījis lietu par tik svarīgu, ka iepriekšējo izdevumu segšanai firmā jādod 78.000 latu neatprasāma avansa. Kā šis neatprasāmais avanss izlietots, komisijai neizdevās izdibināt.

Beidzot jāaizrāda, ka 5. punktā ir maza pārakstīšanas kļūda. Rikojuma Nr. 9 izvešana dzīvē Latvijas tautsaimniecībai varēja sagādāt tikai zaudējumus. «Tā kā Latvija pārstrādātos» vietā jābūt: «Tā kā Latvijā pārstrādātos.» Citādi var saprast tā, ka lopbarības miltus uz Somiju izvedam mēs.

Hausmanis atzina, ka Somijā tos varētu pārdot ne kā lopbarības miltus, bet kā maizes labības miltus, jo Somijas ziemeļu daļā maizes cepšanai lietojot mazvērtīgus miltus — rupjiem miltiem daudzreiz piejaucot koka mizas. Milti, ko viņš ievestu Somijā bez muitas kā lopbarības miltus, ziemeļu daļā būtu lietojami maizes cepšanai. Tā tad ar šo rikojumu acimredzot būtu skartas arī mums draudzīgas valsts — Somijas intereses. Tas viss Lat-

vijas prestižu nevarēja celt, tāpēc bija vietā, ka ministris šo rikojumu atcēla kā nelikumīgu jau parakstīšanas momentā.

Tā kā uz šī rikojuma pamata kontrahents vēl nebija spējis darboties, komisija neierosina uzskārt kaut kādu vājāšanu pret personām, kas šī lietā iejauktas.

Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauluks**: Atklāju vispārīgas debātes. Vārds deputātam Nikolajam Kalniņam.

N. Kalniņš (sociāldemokrāts): Godātie deputātu kungi! Es nerunāšu ilgi, jo stunda ir jau diezgan vēla. Tomēr gribu atzīmēt, ka savā laikā Hausmana lieta sacēla diezgan lielu skandalu mūsu sabiedrībā. Pa šo laiku ir nākusi klāt vēl viena otra lieta, piemēram, pārpoļošanas lieta, tad skandals ar citām saimniecisko uzņēmumu neveiksmēm, tāpēc Hausmana lieta ir tagad drusku aizmirsta. Bet, kungi, Hausmana lietā ir noskaidrotas dažas tādas parādības, kuŗām nevaram tik viegli paiet garām. Zaudējums nav nodarīts. Tas ir pareizi. Bet vai tas nav skandals pats par sevi, ka valsts iestāde noslēdz līgumu ar kādu garāmejošu, sīku mazu tirgotāju, ko neviens nepazīst, par kuŗu nav nekādu ziņu, cik viņš spējīgs līgumu pildīt. Pēc tam, kad «Sociāldemokrātā» parādās ziņojums, kalkulācija, ko šis līgums valstij var nest, ministris vienkārši paziņo — šis līgums ir nelikumīgs no paša sākuma, tāpēc tas nevar spēkā nākt, bet ir atcelams. Vai tas nav skandals, ka viena centrālā valsts iestāde izdod rikojumu noslēgt līgumu ar kādu tirgotāju par rudzu miltu transitēšanu uz ārzemēm, bet pēc dažām dienām attopas, ka izdarīta kļūda, izdarīta nepielaižama lieta, pasaka, ka bijis pārpratus, noslēgtais līgums bijis nelikumīgs no paša sākuma. Kā tas atsaucas uz Latvijas iestāžu prestižu ārzemēs? Hausmanis taču nāca no Somijas, viņš bija saistījies ar zināmu Somijas firmu. Nerunājot par to, vai tā bija maza, vai liela firma, saistības ar ārzemēm tomēr bija. Kas nu izrādījās? — Izrādījās, ka uz mūsu valsts iestādēm nevienam nevar būt nekāda palāvība, jo tas, kas šodien likumīgs, rīt jau var būt nelikumīgs. Kungi, ko tad ierēdņi ir darijuši? Es gribu jautāt, kas tās ir par personām mūsu resoru priekšgalā, ja viņas pašas nezina, ko dara? Šis ierosinājums bija nācis no muitas departamenta. Mēs nopratinājām departamenta direktoru Dundura kungu. Viņš pateica tā: «Mums ir darīšana ar muitu, tāpēc mēs zinām tikai tos likumus, kas attiecas uz muitu, turpretim tos likumus, ko izdod citu resoru vajadzībām, mēs nepārzinām.» Tālāk viņš teica, tā kā šis jautājums skāris maizes labības tirgus regulēšanas noteikumus, viņi nosūtījuši līgumu Zemkopības ministrijai, un tā kā tā esot piekritusi šādam līgumam, viņiem tā lieta arī bijusi skaidra. — Tālāk mēs nopratinājām zemkopības ministri Gulbja kungu, kas bija uzlicis projektam savu rezolūciju, ka piekrīt. Lai gan «Brīvā Zeme» visu laiku rakstīja, ka to darijis nelaimīgais Bokalders, tomēr Gulbja kungs personīgi bija devis savu parakstu minētam likumprojektam, bija pielicis savu roku šim projektam. Mēs jautājām, kā viņš varēja rakstīt, ka piekrīt lietai, par kuŗu otrs ministris pasaka, ka tā bijusi nelikumīga jau no sākuma. Kāds komisijas loceklis, labi vairs neatceros, kuŗš, laīkam Reinharda kungs, Gulbja kungam jautāja: «Vai Jūs aizvien tā parakstāt visu to, ko ierēdņi Jums liek priekšā? Vai Jūs paši nemaz neiedziļināties tanīs lietās?» Gulbja kungs atbildēja: «Tā laikam bija gan!» — Ministris dod savu parakstu rikojumam, kam ir diezgan svarīga nozīme, kur ir darijums par 15.000 tonnām. To

viņš paraksta itin mierīgi. Ierēdnis par kaut ko referē, viņš pats tani lieta nav iedziļinājies, bet ir palāvis uz to, ko šis ierēdnis referē; ierēdnis savukārt saka: tā kā muitas departamentā ir bijušas gudras galvas, tā kā ir bijušas dažādas komisijas, ko tad mēs tur vairs darīsim? Tā ir muitas darīšana! — Viens novel atbildību uz Zemkopības ministriju, otrs — uz muitas departamentu, bet galu galā neviens nekā nezina. Mēs Dundura kungam prasijām: «Vai Jums neienāca galvā tā doma, ka Hausmanis ieliferēs 15.000 tonnu vājākas šķirnes labības, muitas spikerus pieliks pilnus ar šālu miltiem, dunsti un 3. šķiras miltiem, bet to vietā dabūs labos Krievijas rudzus, un ka Hausmanis var tādā kārtā nopelnīt 9 santimus uz kilogramma, nemaz nepārmaļot šos rudzus?» Dundura kungs atbildēja: «Nē, tāda doma man nenāca prātā!» Uz šim 15.000 tonnām Hausmanis būtu nopelnījis smuku naudiņu, bet mēs būtu pielādējuši Latvijas noliktavas ar nederīgu preci, kuŗu neviens neņem pretim, tani pašā laikā iztransportējot 15.000 tonnu labo Krievijas rudzu. Latvijas iedzīvotāji būtu apēduši šos sliktos miltus, un Latvijai nebūtu kur likt vietējo labību, kuŗu jau tā Alberinga kungs nezina, kur likt; tad būtu vēl 15.000 tonnu klāt. Kad prasija Dundura kungam: «vai Jūs nepielaižat tādu iespējamību?» Viņš teica: «Nē, tāda kombinācija man neienāca prātā!» Vārdu saņot — ir sprieduši visādi speciālisti un gudri muitnieki, bet neviens nav zinājis, ko Hausmanis varēja nodarīt šeit Latvijā. Viņš varēja ievārt tādus «šļuru», ka neviens nezina, kā to nederīgo miltu porciju likvidēt.

Šis pats Hausmanis vēl tagad nodarbojas ar jaunu operāciju, ar transportu uz Somiju. Tur šis kungs var atkal smuki nopelnīt un piešmākt arī Somijas iestādes. Izrādās, ka Somijā ir labības muiža 30 dollāru tonnā, bet lopbarībai muitas nav. 30 dollāru tonnā — tā ir liela starpība. Somi esot pieraduši pie diezgan sliktas maizes. Hausmanis varētu ievest Somijā mūsu trešās šķiras miltus, ko būtu atšķīris no Krievijas miltiem — protams, pirmo un otro šķiru viņš būtu atstājis Latvijā, jo viņam muižā bija jānodod tikai tīri rudzu milti. Šiem trešās šķiras miltiem viņš piejauktu klāt klijas un dunsti un aiztransportētu tos uz Somiju par lopbarību. Uz šo starpību viņš nopelnītu — ņemsim tik muitas tiesu vien — 30 dollāru tonnā. Aprēķināt kungi, cik iznāk par 15.000 tonnām! Tas būtu apmēram 450.000 dollāru, jeb, Latvijas valūtā, vismaz pāris miljonu latu. Tik daudz Hausmanis nopelnītu uz muitas starpību vien! Šo ievesto lopbarību Hausmanis itin mierīgi izpārdotu par pilnīgi derīgu, lietojamu maizes labību, un somi to arī apēstu kā maizes labību. Tā tad būtu apvestas apstūri Somijas iestādes, Hausmanis būtu nopelnījis un Latvijā atstātu tikai pirmās un otrās šķiras rudzu miltus. Tāds būtu rezultāts! Neviena mūsu iestāde to nav pamanījusi, neviena to nav redzējusi. Interesanti, ka kādai vietējai firmai, kuŗa arī gribējusi spekulēt uz šo pašu lietu un pieteikusi kādas 500 tonnas transitēt uz ārzemēm, muitas departaments atbildējis, ka Zemkopības ministrija nepiekrīt šādai lietai. Te kāds ir gribējis ar mazumiņu iesākt un izmēģināt to lietu, bet muitas departaments atbildējis, ka Zemkopības ministrija tam nepiekrīt, kaut gan Zemkopības ministrija uzrakstījusi tādu rakstu, ka viņai tāda lieta nepiekrīt, jo uzraudzība par transitējamo labību piekrītot muitas departamentam. Še to lietu ir parādījuši pavisam otrādi un vēlāk saka, ka ir pārskatījušies, bet tur — ar 500 tonnām nav vērts krāmēties! Redziet, tādas lietas notiek mūsu resoros! Vārdu sakot, mūsu

resoru priekšgalā ir atradušies ierēdņi, atradušies ministri, kas kaut ko dara, kaut ko paraksta, slēdz svarīgus līgumus, bet kam pašiem nav ne mazākās jausmas, ko viņi dara. Palaužas viens uz otru! Latvijas valstij varēja nodarīt ļoti lielus zaudējumus, ja sabiedrībai nebūtu nākusi šī lieta zināma, ja neceltos protesti un nesāktu par to lietu runāt. Beigu beigās atmosfēra ir ministri, ir ierēdņi un atrod, ka visa tā lieta bijusi nelikumīga no paša sākuma. Ja tādas lietas notika Cehmiņa kunga valdības laikā, jāsaprot, tās turpinās arī tagad, un tāda pati administrācija ir vēl tagad.

Es gribēju vērst Augstā nama uzmanību uz to, kādi nemākuļi, kādi zidaiņi sēd mūsu resoros, kas kārtu mūsu valsts lietas tā, ka tikai mazina mūsu valsts cieņu uz ārieni.

Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauluks**: Vārds deputātam Reinhardam.

G. Reinhards (kristīgi saimnieciskais bloks): Augstais nams! Es arī piedalījos šini komisijā kā loceklis un man jāteic, ka visus šos gadus, ko es esmu šeit Saeimā strādājis — tagad ir jau 11—12 gadi —, nekad tā neesmu kaunējies par mūsu Latvijas valdību, kā tas bija šini komisijā. Protiet, es jautāju Hausmana kungam, kā viņš ir uzdrošinājies slēgt tādu līgumu, par kuŗu viņš zināja, ka to var apiet. Kad mēs viņam pierādījām, ka mēs esam nākuši uz pēdām viņa nodomiem un jautājām, kā viņš uzdrošinājies slēgt tādu līgumu, un teicām: «Jūs taču mūs gribējāt piekrāpt, tad viņš atbildēja: «Es esmu tirgotājs, vai ir mana vaina, ka jums tādi neprašas ierēdņi; es tikai meklēju savu pelnu un meklēju to, kur varu dabūt. Vai tas kāds noziegums?» — Un nu mēs prasām Dundura kungam, kas ir sevišķi interesējies par to lietu. Tas bija sevišķi uzkrītoši, ka viņš ļoti silti bija aizstāvējis šo lietu un viņam nu vajadzēja vislabāki par to zināt. Viņš bija daudz gājis un meklējis un sastādījis to lietu. Mēs prasijām: «Ko tad jūs gribējāt ar tiem tīriem rudzu miltiem?» Viņš saka: «Nu, tīrus miltus no tīriem rudziem, bez piemaisījumiem, bez kviešu, bez miežu, bez auzu piejaukuma.» Bet Hausmanis tikai vajaga dabūt līgumu, ka viņš nodod muižā 97 kilo «tīru rudzu» miltu un dabū par to 100 kilo tīru rudzu, tos vislabākos rudzus, kādus vien var dot — Krievijas rudzus. Bet nu tā fife iesākās! Līgumā stāv «tīri milti», bet nav teikts, vai tie ir tie beidzamie milti, ko var iedomāties, tie visliktākākie, vai tie caurmēra milti, tas caurmēra miltums no rudziem, ko var dabūt malumā. Līguma parakstītāji tikai komisijā atjēdzās, kad eksperti sāka paskaidrot, ka te visai lielas šefes var taisīt. Hausmanis tos «tīros miltus» ņem ne tā, kā šie kungi domājuši. Viņš savāc visus tos miltus, gan kā teikts, «tīrus rudzu miltus», tādus, kuŗi pēc līguma ir «tīri rudzu milti»; bet patiesībā visbeidzamāko kvalitāti vēl papildām var ievest no Lietuvas vai citurienes. Tā tad visus tādus atlikumus, visus tādus pārpalikumus no mūsu maltuvēm, arī no tiem pašiem krievu rudziem vissliktākās atliekas varēja salasīt, jo tikai pēc svara jānodod! Un tie ir analizē «tīrie rudzu milti»! To mums neviens nevarēja citādi izskaidrot. Ja arī Universitātes laborātorijā tādus nodotu, pret tiem nevarētu celt nekādus iebildumus, jo citu piemaisījumu tur nav; tur ir tikai rudzi, kaut arī slikti, kaut arī neviens tos nevarētu ēst. Arī sīvēns tādus labprāt neēd. Es atminos sava tēva laikus, kad tādu maizi deva ēst kopā ar sēnalām. Tas bija jau sen, gadu 80—90 atpakaļ. Tur kaimiņos bija sīvēns, kas tikai ar sruķi rītinājis šo maizi, bet ēdis nav. Tādus miltus

varēja Hausmanis nodot muitā un dabūt par to visjaukākos rudzus. Tā tad ja Hausmanis nodotu nederīgus miltus, viņš dabūtu pretim tirus rudzus, tādēļ ka kvālitate likumā nebija ievērota, un tā ir tā vislielākā nelaime. Hausmanis to saprata, tāpēc viņš bija tik laimīgs, ka noslēdzis tādu līgumu. Uz šī līguma viņš varēja nopelnīt miljonu. Bet šeit būtu palikuši tie «labie» milti; vēl vairāk — mēs visi būtu ēduši un priecājušies, ka maize pie mums «laba». Labības mums arī varētu būt vēl vairāk spīķeros nekā tagad ir, lai gan jau tagad tās ir daudz. Ja šis Hausmana veikals būtu izdevies, tad būtu, varbūt, otrtik daudz rudzu spīķeros nekā tagad ir. Neviens cilvēks nebūtu pircis no valdības labību, tāpēc ka par lētāku cenu varētu dabūt tos «vislabākos» Hausmana miltus, kurus pat nevarētu dabūt no mūsu rudziem. Redziet, tā ir zināma kontrabanda, smalka kontrabanda! Mēs prasījām, vai tad, kad ievēd šē un pārstrādā, ir iespējama uzraudzība. Mums atbildēja, ka to nevar galvot, varbūt, ka dažs puteklītis arī paliek te. Te nebija runa tikai par putekļiem vien, bet gan par 15.000 tonnām rudzu.

Tālāk ir vēl uzkrītoša tā parādība, ar kādu centību muitas departaments šo līgumu ir veicinājis. Kad mēs prasījām, kāpēc ar tādu kungu ir gribēts noslēgt tik lielu darījumu, par kuru zināja, ka viņš nav dabūjis pat atļauju iebraukšanai, jo viņš bija iešmugulēts, pat to nevarēja noskaidrot, kas viņu bija iešmugulējis. — «Ja jūs robežsargi gul, vai man kāda daļa. Es braucu tik tālāk,» saka Hausmanis. Patiesi kauns bija klausīties, bet mēs šim kungam nevarējām nekā muti aizbāzt, jo viņš pateica skaidru patiesību.

Uz mūsu jautājumu Dundura kungs paskaidroja, ka nāvigācijai vajadzējis drīz beigties, tāpēc viņi arī steiguši, lai Hausmanis vēl pirms nāvigācijas beigšanās varētu te labību samalt un izvest uz ārzemēm, iekams jūra vēl nav aizsalusi. Nu labi, mums tam bija jātic! — Es gribētu ministru prezidentam teikt, lai viņš paskatās, vai tagad tā lieta ir citāda.

Zemnieku savienība ir lepna par to, ka viņa izdevusi maizes labības tirgus regulēšanas likumu, bet ar to arī pieticis! Vai jūs, zemnieku savienības kungi, domājat, ka pietiek ar likuma izdošanu, ka pietiek tikai ar likuma parādīšanu: «Te lūk ir likums! Tagad, lūdzu balsojiet par mums un zvēriet mums!» Ar to, kungi, nepietiek! Jāgādā arī par likuma pildīšanu. Bijušais zemkopības ministris Gulbja kungs teica, ka tā esot muitas departamenta darīšana. Es vispār Gulbja kungu cienu kā ļoti cienījamu un apzinīgu darbinieku, uzskatu viņu par tādu, ko krievi sauc «дельный человек» tomēr man jāsaprot, ka šinī lietā Gulbja kungs mūs tiešām visus ir apkaunojis. Viņa atbilde līdzinās zemnieku savienības kungu parakstītiem nesegtiem čekiem. Arī šis ir nesegts čeks. Mēs muitas departamenta ierēdņiem jautājām: «Kā jūs varējāt izpildīt šādu rīkojumu?» Viņi atbildēja: «Kas mums par daļu, ja ministrs paraksta.» Mūsu jautājumam, vai viņi pazīst labības tirgus regulēšanas likumu, bija atbilde: «Pazīstam gan! — Jā, ministrs teica, ka piekrit.» — Tas bija viens ministrs; tad nāk vēl otrs — finanču ministrs, bet viņš saka: «Es no tās lietas nekā nezinu; es to lietu biju nodevis Bokaldera kungam, es pats biju slims.» — Labi. Bet ministrs jau bija atveselojies, un tomēr pagāja pāris nedēļi, kamēr viņš to rīkojumu atcēla. Pa to laiku Hausmanis varēja savu veikalu uzsākt, un, ir labi, ka viņš to nedarīja. (Starpsauciens.) Jūs bijāt gultā? Labi. Jums tomēr vajadzēja šo rīko-

jumu agrāk atcelt, jums taču jāzina, kas notiek jūsu resorā. Augstais nams zina, ka mēs bijām pret Petrevica kungu tāpēc, ka viņš savā resorā nevardēja lietas tā, kā vajadzēja. Es domāju, ka par visām nebūšanām vispirms kārtā ir atbildīgs ministrs; tāpēc es prasīju tālāk: vai Jūs esat devuši kādus norādījumus tiem, kas ir noslēguši kādu līgumu par kaunu Latvijas valstij? — «Jā, mēs norādījām,» bija Jūsu atbilde. — Tā tad pateica tikai vārdiem, ka tas nav pareizi darīts; bet, es domāju, ministram vajadzētu būt drusku stingrākam, lai būtu zināma kārtība. Ministris bija slims, tur nekā nevar darīt!

Tālāk, par pašu to grēka āzi Bokaldera kungu. Tas aizgāja nemaz nemēģinot taisnoties. Bokaldera kungs ir tikpat vainīgs! Viņam tā lieta bija uzdots, un viņš parakstījās tāpat, kā visi citi kungi. Mēs domājam, ja Bokaldera kungs ir atlaists, viņš pie tā skandala patiesi ir galvenais vainīgais; bet izrādās, ka toreizējā Celmiņa kunga valdība ir šinī gadījumā izrēķinājusies ar viņu tāpēc, ka viņš nesot no viņu partijas. Tā mums paskaidroja bijušais ministru prezidents Celmiņa kungs. Bokalderu atļaida nevis tāpēc, ka viņš nebūtu skatījies uz pirkstiem muitas ierēdņiem, kāpēc viņi snauz, bet gan tāpēc, ka viņš nepieder pie viņu — zemnieku savienības partijas. Tāpēc viņš esot atlaists. Es domāju, ka tā varēja būt. (J. Birznieks no vietas: «Kā Jūs tā varat runāt, par to taču ir oficiāls ziņojums!») Nu, kā tur ir? (J. Birznieks no vietas: «Kā Jūs varat teikt, ka tāpēc, ka nepieder pie zemnieku savienības!») Tāpēc, ka nepieder pie koalīcijas, tā tur ir. (Starpsauciens. Priekšsēdētāja biedrs K. Pauluks zvani): Es nerunāju nepatiesību. Lūdzu nolasīt to rakstu, tad jūs redzēsiet, kā tur ir! Es jums neliedzu to nolasīt. Es to tā tulkoju. Es arī neesmu šeit oficiāls referents. Nākiet un atspēkojiet to, pierādiet, ka tas tā nav, ka tas ir nepareizi, ko es šeit teicu. Es saku, viņš ir atlaists nevis tāpēc, ka bijis nolaidīgs darbā, nevis paviršības dēļ, bet tāpēc, ka nav piederējis pie tās partijas, kas ir valdībā! Tā taču būs! Jūs man tagad te stāstāt tāpat, kā te runāja Petrevica kungs. Būtībā tas tā ir, tāpēc nemēģināt šeit nākt ar kādām fifēm. Tā ir nopietna lieta, es gribu nopietni par to runāt un nebūt nedomāju jūs šeit smidzināt. Es jums saku, ka es nekad nebiju piedzīvojis tādu kaunu! — Nupat šeit man iedeva protokolu, kas man nebija klāt. Šis Celmiņa kunga raksts skan tā: «Atbildot uz Jūsu rakstu, pagodinot pazīnot, ka Bokalders atsvabināts no finanču ministra biedra amata uz Ministru kabineta iekārtas likuma 23. panta pamata, sakarā ar to, ka demokrātiskais centrs, kura pārstāvis J. Bokalders bija, izstājas no valdības.» (Smieklī un starpsaucieni.) Tulkojiet nu, kā jums tik! Es jums neliedzu to!

Šinī lietā parādās visa tā paviršība, visa tā nevēdība, visa tā neprašana un nezināšana! Un tas ir tas lāsts, kas nāk mums līdz, ka mēs ar saviem valsts darbiniekiem tā rīkojamies, kā to ziņo bijušais ministru prezidenta kungs. Mēs neskatāmies, ko cilvēks dara, vai viņš ir labs, bet prasām, vai viņš pieder pie valdības partijas. Iznāk tā, ka nevajaga vairs nekādas krietnības, nevajaga nekādu zināšanu; vajaga tikai piederēt pie partijas! To nedara tikai zemnieku savienība vien, bet to dara arī citas partijas; to dara arī demokrātiskais centrs. Mēs jau vienreiz šeit norādījām arī viņu ministri, tāpēc ka tas to darīja tādā veidā, kas bija pavisam brēcošs. — Kungi, ja mēs tā tālāk rīkosimies, tad dabūsim katru dienu tādas Hausmana lietas, un tās taču gulstās uz mums pašiem, uz mūsu vēlētājiem,

uz mūsu pilsoņiem. Visi šie ērgļi un kraukļi taču nāk un nometas tur, kur kaut kas smird! (Troksnis.) Kungī, mums jāskatās, ka mēs reiz tīrību turam savā mājā! — Mēs, diemžēl, nevarējam konstatēt, kas īsti ir tas ierosinātais. Šo jautājumu mums lika priekšā Augstais nams. Mūsu kontrahents Hausmanis bija ļoti gudrs un uzmanīgs! Viņš ļoti prata savu lietu, viņam bija ar daudz lieliem kungiem visādi veikali bijuši. Viņš mums tikai pateica, ka viņam iepriekšējiem izdevumiem atvēlētas lielas summas. Nu, tā mēs arī te ziņojumā vēstām. Neko vairāk nevarējam noskaidrot. Mēs nevarējam noskaidrot, ne tik vien to, kas ir uzaicinājis to veikālu uzsākt, bet arī to, kas to sevišķi veicinājis. Tām vajaga būt arī iespaidīgām personām, kas šādu avantūristu, kam ir vissliktākā slava pat mūsu «melnajā birzā» Rīgā, pieņem, ar viņu tik draudzīgi slēdz tik «izdevīgu» līgumu un tad viņu pabalsta visās vietās. Redziet, kungī, tie ir jautājumi, kurus mums, diezgan ilgi strādājot un noklaušinot daudz cilvēku, nebija iespējams atrisināt. Šie jautājumi ir ļoti svarīgi, lai gan viņi mums ir tumši palikuši. Jāatzīstas, mēs neesam bijuši spējīgi tos atrisināt. Mums bija dažādas domas, bet pierādījumu mums nav. Es domāju, tā ilgi vairs tālāk nevar iet. Mans personīgais ieskaits bija tāds, ka tiem, kas šo rīkojumu uzrakstījuši un stādījuši priekšā augstākai priekšniecībai, kas par to sevišķi interesējušies, piemēram, Dundura kungam, nevajadzēja vis tālāk «norādīt», bet, varbūt, vajadzēja pat iet. Ministris Gulbja kungs ir gājis. Labi, ka viņš ir aizgājis, tas ir pareizi! Petrevica kungs arī ir aizgājis no tā resora. Ceresim, ka viņš savā jaunajā resorā, kur viņš tagad ir, būs uzmanīgāks un saviem apakšniekiem skatīsies vairāk uz pirkstiem, ko viņi tur īsti izdara. Ja mēs panāktu, ka nākotnē kaut kas labots, tad šī komisija nebūtu velti savu darbu darijusi. Priekšs nebija sēdēt šinī komisijā, to es varu apliecināt!

Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauluks**: Vārds deputātam Birzniekam.

J. Birznieks (zemnieku savienība): Augsti godātie deputāti kungī! Man jāpiekrit referentam Celma kungam, ka mūsu resoros, ir zināmā mērā konstatēta paviršība rīkojumu un noteikumu izdošanā. Tapat tas ir arī šinī gadījumā — šinī diezgan svarīgajā Hausmana lietā. Bet es nevaru būt vienis prātis ar saviem izmeklēšanas komisijas kollegām, ka patiesībā visa tā lieta ir uzsākta, lai sagādātu valstij tikai zaudējumus un, varbūt, viens otrs ierēdnis gūtu sev mantiskus labumus. Komisija pie tāda slēdziena nav nākusi un arī nākt nevarēja. Es negribu attaisnot tos ierēdņus, kas ir pūlējušies par katru cenu noslēgt šo līgumu; bet jūs zināt, ka mums pastāv līgumi par brīvteritoriju un dažādu transitpreču apstrādāšanu izvešanai uz ārzemēm. Šinī gadījumā bija runa par 15.000 tonnu rudzu pārmašānu šeit, Latvijā, kas dotu darbu transporta strādniekiem un dzirnavniekiem. Ja tas nav izdevies tā, kā muitas departaments sākumā izdomājis, tad par to jāizsaka nožēlošana. Nebūtu taču bijis slikti, ja 15.000 tonnu rudzu būtu pārmašts mūsu dzirnavās, ja tikai daļa labības, sevišķi labākā, nebūtu miltu veidā palikusi iekšzemē. Man ir te priekšā viceministrā Bokaldera paskaidrojums. Viņš parlamentārās izmeklēšanas komisijai liecina, ka viņš bijis pavisam citādās domās. Viņš bijis noskumis un atkārtoti departamenta direktoram jautājis, vai tas tikai nevarētu veicināt mūsu rudzu pārmērīgu izplūšanu uz ārzemēm. Viņš saka: «Es uzstādīju jautājumu, vai gadījumā, ja šādu rīkojumu izdotu, nevarētu

rasties stāvoklis, ka mūsu labība aizplūstu par daudz uz ārzemēm, tā ka pašiem Latvijā rudzu vairs nepietiktu.» — Te no vienas puses runāja Reinharda kungs un sacīja, ka Alberinga kungam jau tagad grūti pārdot valdības labības krājumus, un ja būtu rudzi pārmašti, tad labie milti paliktu pie mums, un Zemkopības ministrijas labību nepirktu, vai pirktu ļoti mazā mērā. Nu, kungī, ja viens speciālists, kas ielikts Finanču ministrijā muitas lietā, viceministris Bokaldera kungs, kurā uzraudzībā rīkojums Nr. 9 ir sastādīts, ir tādos ieskaistos, ka labība var aizplūst no mums, un no otras puses atkal apgalvo, ka tā paliks šeit, tad, man liekas, nevar nākt ar šādu apgalvojumu. Mēs nevaram nonākt pie slēdziena, ka labas labības vietā izvedumam būtu iespējams dot tikai sliktu surrogātu. Mēs tam pašam ekspertam Gabes kungam, uz kuru atsaucās cienījamais priekšsēdētājs Celma kungs, jautājām, ja sapirktu visus nederīgos maizes miltu atkritumus un šālu miltus, cik tonnu to varētu dabūt pie mums. Gabes kungs tad pasacīja, ka tos varētu te dabūt dažu simtu tonnu, jo šālu miltus pārdod lopbarībai. Jā, Reinharda kungs, viņiem ir atkal tiesība dabūt vairāk rudzus, vai arī rudzus un miltus, visā visumā tomēr tikai 15.000 kilogrammu kopsummā. Ja viņš ievada miltus jaukšanai, rudzu miltiem mums ir ieviedmuita, tad milti nepārtraukti atradās muitas uzraudzībā. Jaukšana notiktu muitas uzraudzībā. Tā tad šeit uz šī rīkojuma noteikumu pamata lielas blēdības nebūtu varējušas notikt. Ja tagad šeit Kalniņa kungs uzbrūk zemkopības ministram un saka, ka viņš ir galvenais vainīgais, es tam nevaru pievienoties. Es domāju, ka rīkojumu ir sastādījis muitas departaments. Zemkopības ministrijas pārstāvis ir pieaicināts kā speciālists, bet tikai komisijas otrā sēdē. Pirmā sēdē notikusi Finanču ministrijā bez Zemkopības ministrijas pārstāvja. Otrā sēdē bijis strīdus par izmaļamo miltu procentu un zudības procentu. Otrā sēdē no Zemkopības ministrijas uzaicināts speciālists Bērziņa kungs. Viņam jautāts, kāds ir zuduma procents, rudzus pārmaļot miltos. Par to bijis strīdus. Šinī sēdē piedalījusies Valsts kontrole un intendantūras pārstāvis. Viņi noskaidrojuši, ka zuduma procents ir 3%. Ar to apspriede izbeigta un sākusies rīkojuma sastādīšana. Komisijā sākumā mums bija grūti izdibināt, kas tas ir bijis par ierēdni, kas ir strādājis pie rīkojuma sastādīšanas. Beidzot mums izdevās konstatēt, ka tā bijusi kāda ierēdne Ozoliņa kundze. Viņa pati pateica, ka viņa sastādījusi rīkojumu. Norādījumu rīkojuma sastādīšanai viņa saņēmusi no departamenta direktora un nodaļas vadītāja. Viņa teica, ka viņa esot jautājusi, vai te nevarētu būt nelaime, ja no jauna ieņākušos rudzus atļautu izdot no muitas pret miltiem. Uz to muitas departamenta direktors viņai devis norādījumu, ka nekāda nelaime nevarot būt, tāpēc līgums esot reālizējams. Ja te tagad visu vainu cenšas uzvelt zemkopības ministram un ministrijai, ka viņa ir tā vainīgā, ka viņas pienākums bijis aizstāvēt likumu par maizes labības tirgus rēgulēšanu, es domāju, tas nesaskan ar patiesību, jo maizes labības tirgus rēgulēšanas likuma 6. pants nosaka, ka visām ministrijām, kurās šis likums skar, jāaizsargā labības tirgus rēgulēšanas likums. Te nebūt nav pateikts, ka šis pienākums uzlikts tikai Zemkopības ministrijai, tāpēc Zemkopības ministrijai nav vainojama. Zemkopības ministrijai bija pietiekoša drošība, ka ievestos rudzus izvedīs atpakaļ uz ārzemēm, jo līgumā bija paredzēta liela drošības nauda, ko Hausmanis zaudētu, ja rudzi paliktu šeit Latvijā, ja viņš tos nebūtu izvedis atpakaļ uz ārze-

mēm. Ievērojot šo noteikumu, Zemkopības ministrija ar to arī aprobežojās un nekādus iebildumus necēla, jo visu tālāko atbildību uzņēmās muitas departaments.

Kas attiecas uz Raņķa lietu, kur arī viņš kādreiz bija pieprasījis, lai viņam atļauj šeit pārņemt ievestos rudzus, Zemkopības ministrija šim lūgumam nav piekritusi tikai tāpēc, ka prasīta Zemkopības ministrijas uzraudzība. Hausmaņa lietā tāda uzraudzība nav prasīta, tāpēc arī Zemkopības ministrija nav cēlusi iebildumus, ja muitas departaments garantē, ka ievestā ārzemju labība nepalikš Latvijā. Es domāju, ka zemkopības ministriem nebija iemesla šaubīties par lūgumu, kas izskatīts un izlemts atsevišķā komisijā ar vairāk speciālistu piedalīšanos. Man šķiet, zemkopības ministris varēja šādai komisijai uzticēties, tāpēc no šī viedokļa es zemkopības ministra Gulbja rīcībā nevaru saskatīt nekādu noziegumu vai pārkāpumu. Ka bijusi zināma paviršība, to neviens neapstrīd. Paviršība ir bijusi, un man, kā komisijas loceklim, jāizsaka vēlēšanās, lai nākotnē tādas paviršības nenotiktu; bet pārņemt tieši zemkopības ministriem nākas vismazāk. Taisni finanču ministra biedram Bokaldera kungam, kā speciālistam muitas lietās, vajadzēja izpētīt apstākļus; nelīdz nekāda atrunāšanās, ka Bokaldera kungs ir tikai sliežu bīdītājs, ka vainīgie meklējami citur. Bokaldera kungs, spriežot pēc viņa atsauksmēm komisijā, ir izrādījis par galīgu nespeciālistu muitas lietās. Viņš pasaka: «Es pieņemu tikai tad, kad lietas ir gatavas.» — Nav pareizi tas, ko deputāts Reinharda kungs pārmeta bijušam ministru prezidentam Celmiņa kungam, ka Bokalders atļauts tāpēc, ka nepieder pie viņa partijas. Bokalders ir atļauts uz Ministru kabineta iekārtas likuma 23. panta pamata. Ja te ar tādu sajūsmu uzņēma Reinharda kunga vārdus, ka viss tas bijis vajadzīgs koalīcijas un valdības sastādīšanai, tad kungi, atcerieties laikus, kad nodibinājās kreisā valdība. Kreisā valdība, ja nemaldos, jau trešā dienā atļāda visus viceministrus, kuri neiegāja viņu koalīcijā. Man liekas vispār, ka nepareizi ir lietu nostādīt tā, ka paliek vienmēr vietās tie deputāti un ministri, kas atbalsta koalīciju. To jūs varēsīt teikt tikai tad, kad nebūs tagadējās satversmes.

Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauluks**: Vārds iekšlietu ministriem Petrevicam.

Iekšlietu ministris **A. Petrevics**: Godājamie deputātu kungi! Tā kā šis jautājums skar mani kā bijušo finanču ministru, es atzīstu par nepieciešamu konstatēt tos faktus, ko Reinharda kungs nepareizi apgalvoja. Vispirms es gribētu aizrādīt, ka ir viegli kritizēt un viegli moralizēt; bet no katra cilvēka, kas moralizē un kritizē, var prasīt, vispirmā kārtā, lai viņš būtu eksakts savos izteicienos, kas šinī gadījumā nav bijis. Man jāsaka, ka fakts ir tas, ka muitas departamenta pārzināšana bija nodota finanču ministra biedram Bokaldera kungam. Tas bija noticis tādā laikā, kad es vēl nebiju ministris, es viņu tur atradu jau priekšā. Otrām kārtām, šim viceministram piekrita Hausmaņa lietas pārzināšana, un ja viņš šinī gadījumā nav attiecīgā jautājumā iedziļinājies tik nopietni, kā tas būtu vajadzīgs, es gribu teikt, ka arī tam ir savs attaisnojums. Man, jāsaka, ka Reinharda kungs runāja šeit tā, kā var runāt tikai tāds cilvēks, kas pats nekad nav bijis ministris, nepārzina lietas apstākļus un nezina, kā norisinās darbi ministrijā. Pirmā presumpcija ir, ka visiem padotiem ierēdņiem jāsaprot lietas, kas ir viņu pārzināšana, ka viņiem jāpilda savī pienākumi apzinīgi. Ja šī

gadījumā Bokaldera kungs ir bijis paviršs un par daudz palaidies uz departamenta direktoru tā ir viņa dārišana.

Tālāk man jāsaka, ka es par šo lietu dabūju zināt tikai tad, kad man par to pirmais stāstīja deputāts Ausējs kungs. Viņš aizrādīja, ka esot it kā kāds rīkojums, ko parakstījis finanču viceministris, un ka ar šo rīkojumu kaut kas neesot kārtībā. Otrreiz par šo lietu dabūju dzirdēt no deputāta Vestermaņa kunga. Tikko es dabūju par to zināt — toreiz es vēl nebiju saslīmījis —, tūlīt otrā dienā sasauca attiecīgu apspriedi un uzaicināju visas tās personas, kas bija piedalījušās šī rīkojuma izstrādāšanā. Jāsaka, ka man toreiz bija jāiztur liela cīņa ar muitas departamentu, kas līdz ar Valsts kontroli bija tanī pārliecībā, ka rīkojums ir tāds, ka no tā valstij nekādi zaudējumi nevar celties. Protams, ministris pats nav speciālists visos jautājumos, tāpēc es pieaicināju speciālistu, to pašu, kurū vēlāk pieaicināja izmeklēšanas komisija — Gabes kungu. Pēc sarunām ar Gabes kungu es nācu pie slēdziena, ka, ja stingri nekontrolē ir iespējams, ka katrā laikā var notikt kaut kādas ļaunprātības. Lai šīs ļaunprātības novērstu, es tūlīt liku priekšā tai pašai komisijai, kurā šo likumprojektu bija izstrādājis, atzīt, ka šo iespējamo ļaunprātību dēļ rīkojums atcelams. Bez tam man kā ministriem vajadzēja atrast arī juridiskus iemeslus, kāpēc šo rīkojumu atcelt. Arī tos iemeslus es atradu un atcēlu rīkojumu nevis tā, kā Reinharda kungs sacīja, bet atcēlu to taisni, slīmības gultā gulot. Tā tad tas, ka es būtu pielaidis kādu paviršību, ir pārāk partejisks apgalvojums. Ja tas kādam vajadzīgs, tā ir viņa dārišana; bet es domāju, ka tam, kas citus sauc pie taisnības vajadzētu pārinteresēties, cik viņš pats ir precīzs savos apgalvojumos.

Tālāk es gribētu sacīt, ka ar uzmanību, un klūdīšanos lieta ir tāda, ka laikam arī Dr. Reinharda kungs savā dzīvē būs klūdījis, tikai laime tā, ka Reinharda kunga lietas nav sabiedriskas lietas un par savām klūdām viņš atbild viens pats, varbūt, kādreiz arī viņa pacienti, kas to var zināt. Bet ja Reinharda runāja un uzbruka muitas departamenta direktoram Dundura kungam tādā veidā, izteikdams aizdomas, ka Dundura kungs ir sevišķi par to lietu interesējies, man gribētos prasīt, vai komisijā bija arī kādi pierādījumi, pirms viņa ņēma mutē tādus vārdus, ka Dundura kungs «sevišķi interesējies par šo lietu». Vajadzētu taču būt pierādījumiem, kāpēc viņš par to ir sevišķi interesējies. Pateikt, ka viņš ir sevišķi par to interesējies, ka viņam tur bijusi kāda speciāla interese, un nekādus pierādījumus tam nedot, es domāju, ir šīs augstās katedras necienīgi.

Beidzamais jautājums par sodīšanu, ka departamenta direktors Dundura kungs un viceministris esot sodīti. Uz to es atbildēju, ka viņiem ir dots attiecīgs norādījums, ka tādas lietas nedrīkst atkārtoties. Man no šīs katedras jāliecina ka departamenta direktors Dundura kungs vismaz manā laikā ir bijis korekts un pietiekoši uzmanīgs darbinieks. Nevar taču spriest no šī viena gadījuma, kur cilvēks, eventuāli labi domādams, ir klūdījis, nav varējis saskatīt tās smalkās viltības, ko ir gribējis ielikt šinī lietā ieinteresētais Hausmanis. Ja visu to grib pierakstīt Dundura kungam, tas ir pārāk daudz no viņa prasīts. Gan jau arī Reinharda kungs kādā žīdu bodē ir samaksājis par kādu precī vairāk nekā žīdam pienākas.

Priekšsēdētāja biedrs **K. Pauluks**: Vārds deputātam Juraševskim.

P. Juraševskis (dēmokratiskais centrs): Cienītie deputātu kungi! Es esmu spiests ņemt vārdu šinī lie-

tā tāpēc, ka te iemaisīts arī mūsu partijas biedra vārds. Man jāsaka par šo lietu sekojošais.

Petrevica kungs savā runā aizrādīja, ka viņš Bokalderu neatzīst par vainīgu. Šie vārdi saietas ar patiesību. Finanču ministrijā taču nav tā, ka viceministris ir pilnīgi patstāvīgs, ka tehniskie viceministri nav nekādā atkarībā no paša ministra. Viceministris Bokalders Finanču ministrijā ir katrā ziņā padots viņa tiešā priekšnieka — ministra direktīvām. Petrevica kungs bija slims, bet viņa vietu oficiāli izpildīja kāds cits kollega, nevis tehniskais viceministris. Es arī kādreiz esmu bijis šīs ministrijas priekšgalā. Man arī ir bijušas darīšanas ar Bokalderu un visādās muitas lietās mums iznākušas lielākas pārrunas. Tā tas katrā ziņā bija arī pie Petrevica kunga. Tas redzams arī no tā, ka Petrevica kungs uz slimības guļtas iepazīstināts ar to, spēris solus rīkojuma atcelšanai. Tālāk man jāsaka, ka Bokalders, šo rīkojumu parakstot, ir bijis ļoti uzmanīgs. Viņš divas reizes griezies pie Zemkopības ministrijas, divas reizes aizsūtījis papirus uz Zemkopības ministriju pārliecināties, cik tās lietas pareizas un vai tās izdevīgas. Pēc tam, kad Zemkopības ministrija viņam otrreiz atgriezusi papirus atpakaļ, Bokalders, kā padots ierēdnis, rīkojumu parakstījis. Vēl vairāk: arī Valsts kontrolei tā lieta nav nežināma. Tā arī parakstījis — piekritusi. Valsts kontroles parakstu Bokalders prasījis. Bokalders parakstījis pēc tam, kad Valsts kontrole jau devusi atzinumu šai lietā. (Saucieni no vietas: «Bravo!») Tā tad kaut ko pārmest Bokalderam un nostādīt viņu par grēka āzi, kā to darīja pašā pirmā laikā, izrādās gluži nevietā. Bokaldera atlaišanas iemesli bijuši citādas dabas, tādas dabas, kādus valdība ja viņa grib stiprināt stabilitāti mūsu valstī, nedrīkst pielietot.

Kas attiecas uz visu to darījumu, man jāsaka, ka šis darījums pierāda tikai to, ka tas ir bijis, tā sakot, «*sachermacher*» būšana. Ka Birznieka kungs varēja nākt uz katedras un teikt, ka šis līgums varbūt būtu izdevīgs mūsu saimnieciskai dzīvei un varēja aizstāvēt šo darījumu un rīkojumu, tas jo vairāk mīkstina mūsu biedra Bokaldera vainu visā šīnī lietā. Tas pierāda tikai to, ka Bokaldera kungs ir cietis nevis savas darbības dēļ, bet ir bijis politiskās izrēķināšanās upuris.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Vārds deputātam Reinhardam.

G. Reinharde (kristīgi saimnieciskais bloks): Ministris Petrevica kungs nav mierā ar manu runu un mani aizrādījumiem par to, ka es, piemēram, par viņu neesot īsti pareizi izteicies. Man jāteic, ka man kā šīs komisijas loceklim ir palicis tāds iespaids, kādu es savā runā attēloju. Par Dundura kungu neesmu teicis vairāk, kā tikai to, ka viņš ir bijis ļoti ieinteresēts šī līguma veicināšanā. To pierāda komisijas protokoli, un to ļar apgalvot arī citi komisijas locekļi. Arī Birznieka kungs var apgalvot, ka Dundura kungs šim līgumam ir izrādījis ļoti lielu interesi. To es esmu teicis, un arī stenogrammas jūs varat redzēt, ka viņš par līguma saturu, ko viņam vajadzēja vislabāk zināt, vismazāk varēja pateikt. Viņš tikai noskatījās, kad mēs viņam likām priekšā jautājumus. Tas ir tā, kā es aizrādīju par Dundura kungu, ka viņš ir bijis nolaidīgs un paviršs. Tas tā ir pēc maniem ieskatiem. Varbūt, ministris Petrevica kungs ir mīkstaš dabas un domā, ka uz tādu ļoti augstu ierēdni kā departamenta direktoru var skatīties caur pirkstiem. Es domāju, ka viņam vajadzēja ne tikai dot norādīju-

mus, bet ierakstīt dienesta gaitas grāmatā. Ministra kungam taču pašam bija jādara kauns visai savai ministrijai un, jāpasaka, ka šis līgums bijis nepareizs jau no paša sākuma. Ministra kungs taču pats atzina, ka sākumā pielaiestas nepareizības. Ja Jūs to esat atzinis, tad taču ļaujiet mums dot savu slēdzienu.

Ministra kungs te vēl teica, ka es neesot bijis ministris un tāpēc arī nezinot, kā ar visām tām lietām esot. Kungī, man tomēr šķiet, ka ministrim jābūt atbildīgam par savu resoru. Ja viņš negrib būt atbildīgs, tad tāds ministris var iet.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Debates izbeigtas. — Vārds referentam.

Referents **J. Celms**: Es atļaušos tikai dažas piezīmes par dažām nepareizībām no atsevišķu runātāju puses.

Vispirms man jāaizrāda, ka komisijas atzinumā, kas pieņemts vienbalsīgi, nekur nav teikts, ka valsts darbinieki ar nolūku būtu mēģinājuši sagādāt Latvijas valstij zaudējumus. Tā nekur nav teikts, bet Birznieka kungs teica — vismaz es to tā uztvēru —, it kā viņi ar nolūku būtu gribējuši radīt zaudējumus Latvijas valstij. Ka rezultāts varēja būt tāds, to es arī saprotu, jo tiešām varēja darīt lielas lietas.

Tālāk man jāaizrāda, ka Birznieka kungs te nolasiņa tikai daļu atzinuma. Es nolasišu pārējo daļu. Tas, ka Hausmanis bija savācis kādas 70 analīzes, pierāda tikai to, ka te varēja daudz ko darīt. Mūsu eksperts Gabe, par ko es domāju, neviens nešaubiesies, jo viņš ir vecs dzirnavnieks, sacīja sekojošo.

«No sākuma viņš, t. i. Hausmanis, būtu mēģinājis dot muitas labāku precī, bet kad viņš būtu redzējis, ka tā iet cauri viņš būtu sācis dot arvien sliktāku, kamēr muita būtu pateikusi: tagad vairs pieņemt nevar». — Viņš nobeidz tā: «Beidzot būtu iznācis, ka šīs 15.000 tonnas būtu ieguldītas» — te domāts muita — «un šie muitas spēķeri būtu pilni tādiem miltiem, koņus nevarētu pārdot. Hausmanis pats būtu aizbraucis prom, bet muita būtu sēdējusi uz saviem miltiem. Protams, Latvijā nebūtu šāļu miltu un dunstes, ko piejaukt». — Bet te jau aizrādīja, ka tos var ievest bez muitas un piejaukt cik patik.

Tālāk — par jautājumu, vai kāda persona ir sodīta. Tā kā tanī laikā bija atlaists viceministris Bokaldera kungs, komisija centās noskaidrot, vai šai atlaišanai ir kāds sakars ar lietu un vai šī atlaišana uzskatāma par sodu. Toreizējais finanču ministris Petrevica kungs komisijai par to paziņoja: «Es neesmu ierosinājis viņa atlaišanu, bet uz šī rīkojuma pamata viņu atlaist nevarēja». Tālāk toreizējais ministru prezidents Celmiņa kungs oficiālā rakstā komisijai apliecina to pašu, ka viceministris Bokaldera kungs ir atlaists nevis kā sodīta persona, bet vienkārši tāpēc, ka viņa partija vairs nav bijusi koalīcijā. Tas ir tas motīvs. Komisija beidzot konstatē, ka sakarā ar šo rīkojumu neviena persona sodīta nav, un ja ir atlaists viens vai otrs darbinieks, šīnī gadījumā Bokaldera kungs, tam bijuši citi motīvi.

Priekšsēdētājs **P. Kalniņš**: Nobalsošanā nāk parlamentārās izmeklēšanas komisijas M. Hausmaņa lietā atzinums. Lūdzu pacelties tos, kas ir pret šī atzinuma pieņemšanu. Tādu nav. Kas atturas? Nav. Parlamentārās izmeklēšanas komisijas M. Hausmaņa lietā atzinums vienbalsīgi pieņemts. — Līdz ar to šīs dienas kārtības punkts izsmelts.